

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია
შოთა რუსთაველის სახელობის
ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

ხელნაწერის უფლებით

ეთერ ინჭვირველი

ბიბლიური სიუჟეტების ხალხური ვარიანტები

10.01.09 - ფოლკლორისტიკა

ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატის
სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად
წარმოდგენილი დისერტაციის

ავტორეფერატი

თბილისი
2005

ნაშრომი შესრულებულია საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის
ინსტიტუტის ფოლკლორის განყოფილებაში

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: **რუსუდან ჩოლოყაშვილი**

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი

ოფიციალური ოპონენტები:

1. **გივი ახვლედიანი** - ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

10.01.09

2. **ქეთევან სიხარულიძე** - ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი,

დოცენტი 10.01.09

დისერტაციის დაცვა შედგა 2005 წლის 13 აპრილს 14 საათზე

შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის
სადისერტაციო საბჭოს (P10.08. №3) სხდომაზე.

მისამართი: 0108, თბილისი, კოსტავას ქ. №5.

დისერტაციის გაცნობა შეიძლება ქართული ლიტერატურის
ინსტიტუტის ბიბლიოთეკაში.

ავტორეფერატი დაიგზავნა 2005 წლის 12 მარტს.

სადისერტაციო საბჭოს

სწავლული მდივანი,

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი ა. არაბული

ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

თემის აქტუალობა. ქრისტიანობის და იუდაიზმის უპირველესი რელიგიური წიგნი - ბიბლია არის იმდენად უნივერსალური, რომ რომ მისი ისტორიულ-კულტურული და ლიტერატურული ინტერპრეტაციების შესაძლებლობები ამოუწურავია. ბიბლიის განხილვა ფოლკლორთან, ხალხურ სიტყვიერებასთან მიმართებაში კვლევის უალრესად საინტერესო სფეროა. ეს საკითხი აქტუალურ პრობლემად დგას როგორც ბიბლიის, ასევე ფოლკლორის შემსწავლელთათვის.

საუკუნეების მანძილზე ბიბლია ცხოველ ინტერესს იწვევდა ხალხში. მორწმუნე ადამიანების ამ ინტერესმა ქრისტიანობის პირველ საუკუნეებშივე იჩინა თავი. მორწმუნის ცნობისმოყვარეობა ითხოვდა დაწვრილებით ინფორმაციას ძველი და ახალი აღთქმის გაუგებარ და დაფარულ ადგილთა შესახებ. ამ მიზნით იქმნებოდა ბიბლიის აპოკრიფული წიგნები.

ხალხური სიტყვიერება არ დარჩენილა ამ პროცესს მიღმა. აპოკრიფული ლიტერატურის გვერდით იქმნებოდა ბიბლიურ სიუჟეტთა ხალხური ვარიანტები, ე. წ. ბიბლიის ხალხური აპოკრიფები.

ზეპირმა ტრადიციამ ბიბლიურ პერსონაჟთა ტრანსფორმირებული სახე შემოგვინახა. ხალხური ტექსტი წარმოადგენს ბიბლიის კანონიკური და აპოკრიფული წიგნების სინთეზს მნიშვნელოვანი დამატებებით.

ბიბლიის გახალხურების ორი გზა არსებობს: 1) ქადაგებაზე მოსმენილ ტექსტს მრევლი გალექსავს, თავისი ყოფისა და მსოფლმხედველობის შესაბამისად გადააკეთებს და თანამოძმეებს უზიარებს; 2) საზოგადოებრივი ელიტის შუაგულში მყოფი ადამიანი საგანგებოდ გალექსავს ბიბლიის ტექსტს, გადასცემს ხალხს, რომელმაც თავის წიაღში უნდა შეინახოს და თაობებს გადასცეს საკრალური ცოდნა.

ეს საკითხი ძალზე სერიოზულად შეისწავლება თანამედროვე მედიევისტულ კვლევაში. ჩვენი აზრით, ქრისტიანული ჭეშმარიტებების ხალხური ინტერპრეტაცია თავისებურ ნაყოფს იძლეოდა, რომლებიც «ფოლკლორული კულტურის» კონტექსტში უნდა იქნას განხილული.

კვლევის მიზანი და ამოცანები. ნაშრომის კვლევის მიზანია ბიბლიური სიუჟეტების გახალხურების ქართული ვარიანტების წარმოჩენა, მათი მიმართება ლიტერატურულ წყაროსთან - ბიბლიასთან, აპოკრიფებთან და, ამასთანავე, იმ ხალხური ინოვაციების ჩვენება, რაც ბიბლიისგან დამოუკიდებლად, ხალხის წიაღში არის წარმოშობილი. აქედან გამომდინარე დგება შემდეგი ამოცანები:

1. რა ურთიერთობაა ბიბლიურ ტექსტსა და ხალხურ ტექსტს შორის?
2. როგორ გადადის ხალხში ბიბლიური სიუჟეტი?
3. რა ცვლილებებს განიცდის ფოლკლორიზაციის პროცესში ბიბლიის ტექსტი?
4. რა არის საერთო ბიბლიასა და ფოლკლორს შორის?
5. რა ინოვაციებს გვთავაზობს ქართული ფოლკლორი ბიბლიური სიუჟეტის გახალხურებისას?
6. გვხვდება თუ არა ბიბლიური მოტივები არაბიბლიურ თემებზე შექმნილ ხალხურ ნაწარმოებებში?

საკითხში, რომელიც დგება ბიბლიის ფოლკლორიზაციის შესახებ, იგულისხმება არა მხოლოდ ხალხური ტექსტის მიმართება ბიბლიასთან, არამედ ის ინოვაციებიც,

რომლებიც ბიბლიისგან დამოუკიდებლად არის ჩამოყალიბებული ქართულ ფოლკლორში.

კვლევის საგანი და ობიექტი. კვლევის საგანს წარმოადგენს სამი ბიბლიური პერსონაჟის - აბრაამის, იოზის და სოლომონის და მათთან დაკავშირებული სიუჟეტების მაგალითზე, ბიბლიისა და ფოლკლორის, რელიგიური და მითოსური ასპექტების ურთიერთმიმართების გარკვევა.

კვლევის ობიექტია ქართული ხალხური პროზა და პოეზია: ლეგენდები, ჯადოსნური და ნოველისტური ზღაპრები, შელოცვები. შედარებითი კვლევისთვის მოხმობილია, აგრეთვე, ნიმუშები არაქართული ფოლკლორიდან. ფოლკლორისა და ბიბლიის ურთიერთმიმართებაში მნიშვნელოვანი როლი ეკისრება ასევე აპოკრიფებს.

წინამდებარე ნაშრომის წყაროთმცოდნეობით ბაზას წარმოადგენს ძველი და ახალი აღთქმა, სპეციალური ლიტერატურის, ქართული წერილობითი წყაროების, XIX საუკუნის მეორე ნახევრის ქართული პერიოდიკის მონაცემები, ქართული ხალხური ზღაპრების, ქართული ხალხური პოეზიის კრებულები, ებრაული ხალხური თქმულებების კრებული, საარქივო მასალები (თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფოლკლორული არქივი, მეცნიერებათა აკადემიის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის ფოლკლორული არქივი და საქართველოს მოსწავლე ახალგაზრდობის სასახლის ფოლკლორის კაბინეტის არქივი).

ნაშრომის მეცნიერული სიახლე და ძირითადი შედეგები. წინამდებარე ნაშრომში პირველად არის დასმული ბიბლიურ სიუჟეტთა ხალხური ინოვაციების შესწავლის საკითხი (როდესაც ვსაუბრობთ ხალხურ ინოვაციებზე, ვგულისხმობთ მოქმედებებს, პერსონაჟთა ფუნქციებს).

ასევე ახლებურად არის შერჩეული ბიბლიურ სიუჟეტთა ხალხური ვერსიებისთვის შესაფერისი ტერმინი, რადგან აქამდე გავრცელებული ტერმინი «სასულიერო» ზუსტად ვერ გამოხატავდა საკითხის საზრისს.

ნაშრომში პირველად არის მოცემული ბიბლიურ სიუჟეტთა ხალხური ვარიანტების სტრუქტურული შესწავლის მცდელობა. სტრუქტურული თვალსაზრისით, ხალხურ ტექსტში მოცემულია დაპირისპირებული სახე, რომელიც მთავარი გმირის მედიაციას, ანუ ერთი თვისობრივი ფუნქციიდან (უარყოფითი ფუნქცია **x**) მეორეში (დადებით ფუნქციაში **y**) გადასვლას ემსახურება. ხალხური ლექსის სტრუქტურის შესწავლისას გამოყენებულია ცნობილი ფრანგი მეცნიერის კლოდ ლევი-სტროსის მითის სტრუქტურული სქემის მოდელი. ხალხური ტექსტის მიხედვით, სრულიად განსხვავებული სტრუქტურული სქემა გამოიკვეთა, რომელიც საერთოა სამივე ბიბლიურ პერსონაჟთან დაკავშირებული სიუჟეტების ქართული ხალხური ვერსიისთვის:

$$fxa : fyb \rightarrow O \rightarrow fyA.$$

ნაშრომის სიახლეს წარმოადგენს საკითხის ქართული-ებრაულ ფოლკლორთა ურთიერთმიმართებაში შესწავლა. შედარებითმა კვლევამ აჩვენა, რომ ორიგინალურ მასალასთან ერთად, ქართულ ხალხურ სიტყვიერებაში ხშირად გვხვდება ებრაული ფოლკლორისთვის დამახასიათებელი ინოვაციები.

მეთოდოლოგიური საფუძველი და პრაქტიკული მნიშვნელობა. წინამდებარე ნაშრომი ემყარება თანამედროვე ფოლკლორისტული ანალიზის მეთოდოლოგიურ პრინციპებს. საკითხის შესწავლისას გამოვიყენე ძირითადად შედარებითი მეთოდი, ბიბლიის ხალხური ვარიანტების კვლევისას ამოსავალი პრინციპი იყო ვ. პროპის მიერ შემუშავებული მეთოდი - ფუნქციის უპირატესობა ელემენტზე.

ნაშრომში სისტემატიზებული და შეჯერებული მასალის (ბიბლია, აპოკრიფები, სხვადასხვა ხალხის ფოლკლორი) საფუძველზე მიღებული დებულებები გამოიყენება

ფოლკლორის სალექციო კურსის წაკითხვისას, აგრეთვე, სპეცკურსებისა და სპეცსემინარების მომზადებისას. ნაშრომი დაეხმარება მეცნიერ მუშაკებს, სტუდენტებს, მასწავლებლებს და ხალხური შემოქმედებითა და ბიბლიით დაინტერესებულ მკითხველს ამ ნაწარმოებთა სიღრმისეული გააზრებისას.

ინფორმაცია ნაშრომის აპრობაციაზე. სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის ფოლკლორის განყოფილებაში. ნაშრომის ძირითადი დებულებები გამოქვეყნებულია სტატიებად სამეცნიერო კრებულებში. ცალკეული თავები მოხსენებების სახით წაკითხულია ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის სამეცნიერო კონფერენციებზე, ასევე ქუთაისის უნივერსიტეტის რესპუბლიკურ და ისტორიის ინსტიტუტის საერთაშორისო კონფერენციებზე, დაბეჭდილია მოხსენებათა თეზისები.

ნაშრომის აპრობაცია მოეწყო შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის ფოლკლორის განყოფილების სხდომაზე 2004 წლის 29 დეკემბერს (რევენზენტი: ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი მზია ჩაჩავა).

დისერტაციის სტრუქტურა და მოცულობა. ნაშრომი მოიცავს კომპიუტერზე ნაბეჭდ 169 გვერდს. შედგება შესავლის, სამი თავისა (ცხრა ქვეთავითურთ) და დასკვნისაგან, დართული აქვს შემოკლებათა ახსნა და დამოწმებული ლიტერატურის სია.

ნაშრომის ძირითადი შინაარსი

დისერტაციის **შესავალში** გარკვეულია ნაშრომის საგანი და ობიექტი, გამოკვეთილია კვლევის მიზანი და ამოცანები, დასაბუთებულია თემის აქტუალობა და ნაჩვენებია კვლევის ძირითადი შედეგები და მეცნიერული სიახლე.

ქართულ ხალხურ სიტყვიერებაში ხშირად გვხვდება ბიბლიიდან მომდინარე სიუჟეტები, რომლებიც, ძირითადად, მესტვირეთა საშუალებით ვრცელდებოდა ხალხში. ზეპირმა ტრადიციამ ბიბლიურ პერსონაჟთა ტრანსფორმირებული სახე შემოგვინახა. ხალხური ტექსტი წარმოადგენს აპოკრიფულ და კანონიკურ სიუჟეტთა სინთეზს, მნიშვნელოვანი დამატებებით.

ისტორიოგრაფიაში განსაკუთრებით არის გამახვილებული ყურადღება აღნიშნული საკითხის შესწავლის ტენდენციებზე XX საუკუნის ქართულ ფოლკლორისტიკაში.

შესავალშივე გარკვეულია სადისერტაციო თემის ფოლკლორული ჟანრის საკითხი, რომელიც აქამდე «სასულიერო პოეზიის» ჭრილში განიხილებოდა. ნაშრომში დასაბუთებულია ამ ტერმინის შეუსაბამობა კვლევის ობიექტზე, რადგან, მართალია, ბიბლია სასულიერო წიგნია, მაგრამ ხალხში ის ამგვარად არ გადასულა და სამუშაო ტერმინად აღებულია «ბიბლიური სიუჟეტის ხალხური ვარიანტი», რომელიც უფრო ზუსტად გამოხატავს კვლევის საგანს - ბიბლიურ თემებზე შექმნილ ფოლკლორულ ვერსიებს, რადგან კლასიფიკაციის საზომად ავიღეთ არა ლიტერატურული წყარო, ან პერსონაჟის წარმომავლობა, არამედ ის, თუ როგორ არის გადამუშავებული ესა თუ ის სიუჟეტი ხალხის ცნობიერებაში. ამ არგუმენტებით, ტერმინი «სასულიერო» მიუღებელი ჩანს, მაგრამ ვინაიდან შესაფერისი ტერმინის და კლასიფიკაციის შემოთავაზება კვლევის ამ ეტაპზე ვერ ხერხდება (რადგან ჯერჯერობით ამ ლექსების მხოლოდ ერთი ნაწილია შესწავლილი), მათ «ბიბლიური სიუჟეტების ხალხური ვარიანტები» ან «ბიბლიურ წიგნთა ფოლკლორული ვერსიები» ვუწოდეთ. ისინი, მართალია, აღწერთი გზით იქნა

მიღებული, მაგრამ შედარებით ზუსტად გამოხატავენ საკითხის ჰერმენევტიკას - ხალხური ტექსტის საზრისს.

თავი I. აბრაამის ეპიზოდი ხალხურ ტრადიციაში

დისერტაციის პირველი თავი შეიცავს ხუთ ქვეთავს (ქვეთავებად კლასიფიკაციის საზომად აღებულია ქართული ხალხური «აბრაამის ლექსის» სიუჟეტის თანამიმდევრობა).

პირველ ქვეთავში «პირველი სტუმრობა» ძირითადად საუბარია სტუმარმასპინძლობის ადათზე, განხილულია მისი ისტორიულ-კულტურული და ტრადიციული ასპექტები.

ქართულ ფოლკლორში აბრაამი თავდაპირველად არასტუმართმოყვარედ არის წარმოდგენილი, რაც უცხოა როგორც ბიბლიის და ებრაული ფოლკლორის, ისე ქართული სტუმარმასპინძლობის ინსტიტუტისთვის. სტუმარმასპინძლობის თვალსაზრისით ხალხურ ტექსტში აბრაამთან შეპირისპირებულია მისი ღარიბი, მაგრამ უმურველი მწყემსი, რომელიც აბრაამისგან გაწბილებულ ქრისტე ღმერთს ერთადერთ ცხვარს დაუკლავს. სტუმარი სწყევლის აბრაამს და ლოცავს მეცხვარეს, რომელიც აბრაამის არასტუმართმოყვარეობის მამხილებელია. ხალხური ტექსტის მიხედვით, იქმნება დაპირისპირება, რომ გამოვლინდეს ჭეშმარიტება, მეტიც: დაპირისპირება ქმნის მთლიანობას - მეცხვარე აბრაამის პარალელური სახეა.

პირველ ქვეთავში განხილულია აბრაამის თავდაპირველი არასტუმართმოყვარეობა და მწყემსის, რომელიც, ჩვენი ვარაუდით, ბიბლიურ ელიეზერს ენაცვლება ხალხურ ლექსში, ხელგაშლილობა. ამ საკითხთან დაკავშირებით მოხმობილია პარალელური მასალა ებრაული ფოლკლორიდან, სადაც აბრაამი გამორჩეულ სტუმარმასპინძლობას იჩენს ნებისმიერი მგზავრის მიმართ. ქართული და ებრაული ხალხური ტექსტების შედარებისას ცხადი ხდება, რომ აბრაამის სიმუნწე ქართული ხალხური ინოვაციაა, რომელიც ნათელს ხდის, რომ ხალხის ცნობიერებას უფრო მეტად აინტერესებს აბრაამის ფერისცვალება, მისი თავდაპირველი უარყოფითი ფუნქციის დადებითი შეცვლა, ვიდრე ბიბლიური აბრაამის სახე, რომელიც იმთავითვე ღმერთის რჩეულია და უფლის ნების აღმსრულებელი. აბრაამის მაგალითი ადამიანებს სინანულის გზით გადარჩენის იმედს უწერგავდა.

«აბრაამის ლექსის» სიუჟეტი ორი ძირითადი ნაწილისაგან შედგება. ტექსტის პირველ ნახევარში გამოყოფილია მოქმედ პირთა ფუნქციები და გამოკვეთილია სიუჟეტის აგების გეომეტრიული პრინციპი. ანალიზი აჩვენებს, რომ ფუნქციები მიზეზ-შედეგობრიობის პრინციპით, ცენტრალური რგოლის ირგვლივ წრიულად განლაგდებიან (**a b c b' a'**). ცენტრალური ფუნქცია (c) ქრისტეს სასწაულია ტექსტში.

ქვეთავში საგანგებოდ არის აღნიშნული ქრისტე ღმერთის მიერ სტუმართმოყვარე მეცხვარის დალოცვის ტექსტები, რომლებიც ნაყოფიერების ნიშნით არის აღბეჭდილი: ხმელი ჯოხის გამწვანება და რტოების გამოსხმა, რაც სიმბოლურად აბრაამისა და სარას გაახალგაზრდავებას ნიშნავს; ერთი ცხვრის ათი ათასად ქცევა, რაც აბრაამის შთამომავლობის გამრავლების წინასწარი სახეა ტექსტში და სხვ. აბრაამი კი, როგორც ტრადიციის დამრღვევი, იწყევლება უფლის მიერ. მისი წყევლა - თეთრი ცხვრის შავად «გადაგალვა» და აბრაამის საკუთრების გადაწვა - უნაყოფობის და, შესაბამისად, სიკვდილის ნიშნით არის აღბეჭდილი.

გამოკვეთილია ამ დალოცვათა კულტუროლოგიური ასპექტი: მოხეტიალე და ბინადარი ცხოვრების («ნაბადი» / «ოქროს სასახლე», «კარავი» / «ბინა»)

ურთიერთმიმართების თვალსაზრისით: ქრისტე ღმერთის დალოცვაში ბიბლიური აბრაამის მომთაბარე ცხოვრება იგულისხმება, რომელიც საბოლოოდ ერთ ადგილზე დამკვიდრებით იცვლება, რისი წინასწარი სახეც «აბრაამის ლექსში» ისაკის შეძენაა, რომლის ფუნქცია ლექსში აღნიშნულია ვაზის კულტურასთან დაკავშირებული ტერმინით «სამამულე», რაც შთამომავლობის გამგრძელებელს ნიშნავს. ამ მოტივით საცნაურდება აბრაამის უსამშობლობა, რომელიც, ისევე, როგორც უშვილობა, უნაყოფობასთან ასოცირდება. აბრაამის ერთ ადგილზე დამკვიდრების კიდევ ერთი წინასწარი სახეა ხმელი ჯობი, რომელიც ალვის ხედ იქცევა. ალვის ხე ქართულ ანდრეზებში სამყაროულ ღერძს წარმოადგენს. მას, როგორც მთიელთა სამყაროს სიმტკიცეს და საყმოს გამაერთიანებელს, რელიგიური და სოციალური მნიშვნელობა აქვს და «აბრაამის ლექსშიც» ინარჩუნებს ამ ფუნქციას.

როგორც ცნობილია, ბიბლიაში აბრაამი სტუმარს პურით, ერბოთი და ხორციტ გაუმასპინძლდება. ხალხურ ლექსში კი მწყემსი, რომელიც აბრაამის პარალელური სახეა, ქრისტეს მხოლოდ მცენარეულ საკვებს – პურს მიაწოდებს, ღმერთი კი მას მაწონს, რძის ნაწარმსაც მოსთხოვს. მწყემსი, რომელსაც ერთადერთი ცხვარი ჰყავს და ისიც ბერწი, ვერ ხორციელდება მწყემსურ საქმიანობაში. გაშლილი, შეუზღუდავი სივრცე მისთვის დასაზღვრულ დრო-ჟამობად გადაიქცა. მწყემსის მიერ პურის მიწოდება სამიწათმოქმედო და მწყემსური კულტურის გათანაბრების საწინდარია. ამგვარად, ხალხურ ლექსში ღმერთი, კანისა და აბელის ეპიზოდისგან განსხვავებით, იღებს მცენარეულ საკვებსაც და ცხოველურსაც.

პური, რომელსაც მწყემსი მიართმევს სტუმარს, იგივე ჩვილი ხბოა, რომელსაც, ოდნავ მოგვიანებით, აბრაამი დაუკლავს ღმერთს. მართალია, ეს მსხვერპლი მარცვლეულია, მაგრამ ის (როგორც მსხვერპლი) ერთდროულად გაიაზრება ხბოდაც და განკაცებულ ღმერთადაც. ამგვარად, ვიღებთ საერთო სემანტიკის მეტაფორებს: პური, ხბო, ისაკი, ქრისტე. ისაკი იჭმება მცენარეული და ცხოველური მსხვერპლის სახით, რომ მოველინოს ვითარცა ადამიანი დედის საშოდან. მისი შობა იმეორებს კოსმოგონიის არქეტიპს.

ქრისტე ღმერთის მიერ ბერწი ცხვრის მოწველა აბრაამის სიბერწის და ისაკის შეძენის წინასწარი სახეა ხალხურ ტექსტში, ისევე, როგორც ძროხა, რომლის დაკლულ ხბოს უფალი გააცოცხლებს.

ქვეთავში უფლის მიერ აბრაამის დალოცვა (იხ.: დაბ., 13.15-18) შედარებულია დალოცვის ტექსტთან, რომლითაც უფალი ლოცავს აბრაამს. ორივე შემთხვევაში მნიშვნელოვანია ერთი ფაქტორი: მკვიდრი ცხოვრება კარგია და აუცილებელი, მაგრამ იგი უნდა მოიპოვო მომთაბარეობით, მეკარვეობით, წასვლა-წამოსვლით. ხოლო ამ ძიების მომენტში საცნაურდება ღმერთის არაცნობიერი ძიება, ძიება კი აუცილებლად გულისხმობს საძიებლის პოვნას.

მეორე ქვეთავში «აბრაამის ფერისცვალება» გამოკვეთილია ხალხური ტექსტის ორი პარალელური პლანი: სოციალური, რომლის ნიშნებია სიძუნწე, უსტუმრობა და ბიოლოგიური - სიბერწე, შიმშილი. ისინი ერთიანდებიან უნაყოფობის ნიშნით, რომელიც საბოლოოდ დაიდლება სინანულის ორმოცდღიანი პერიოდით და უფლის მოსვლით.

აბრაამის სასჯელი - მარხვა უსტუმრობის გამო, მიმართულია სტუმარმასპინძლობის ადათის გაცნობიერებისკენ. ერთი შეხედვით პარადოქსალური ფაქტი - არასტუმართმოყვარე მასპინძლის უსტუმრობით დასჯა - ნაშრომში გააზრებულია სრულიად ბუნებრივად, რათა აბრაამმა სასჯელის სახით გააცნობიეროს უსტუმრობა, რომ ამ უსტუმრობასა და მარტოობაში შეიცნოს ჭეშმარიტება. აქვე მოცემულია

სტუმართმასპინძლობის კულტუროლოგიური ასპექტი. სტუმართმოყვარეობა გაგებულია, როგორც ერთგვარი კულტურა: არასტუმართმოყვარე აბრაამის გაკულტურება მისი კულტურული სამყაროსგან იზოლაციით ხდება, რომ მან იგრძნოს ის, რასაც აქამდე ვერ გრძნობდა და არ აწუხებდა. ამ თვალსაზრისით, ხალხურ ლექსში სტუმართმასპინძლობის ადათი უდიდეს მნიშვნელობას იძენს. ის, ვისაც სტუმარი არ უყვარს, გარიყულია საზოგადოებისგან და ეს კულტურული საზოგადოებაა.

უსტუმრობა იყო აუცილებელი, რომ აბრაამის სახლი «ნალახი» არ გამხდარიყო, ე. ი. ადამიანთაგან უვალი ყოფილიყო, რომ შემზადებულიყო უფლის სტუმრობისთვის. ამგვარად, უსტუმრობა ერთდროულად სასჯელიც იყო და განსაწმენდელიც, რომელიც უფალმა მოუვლინა თავის რჩეულს.

უნაყოფობის კიდევ ერთი გამოვლინებაა შიმშილი, რომელიც ლექსის ერთ-ერთ ვარიანტში აბრაამის სიკვდილს უკავშირდება.

ქვეთავში მოყვანილია მაგალითები შიმშილისა და ჭამის, როგორც სიკვდილ-სიცოცხლის დაპირისპირების მეტაფორების, შესახებ: ბერძნული - დიონისე-მაგრავსი; დემეტრა და ქართული - დევებისა და კოპალას მითი. ჭამა დაკავშირებულია ზიარებასთან. ის ამასთანავე მოიაზრება კოსმოგონიურად, ისევე, როგორც ქორწინება, რადგან დაკავშირებულია წარმოებასთან.

როდესაც აბრაამი შიმშილობს, ის კვდება თავის ძველ არსებობაში და იბადება სრულიად ახალი, რაც ხორციელდება ღვთაებასთან ტრაპეზის გაყოფით, ე.ი. ჭამის აქტით. შიმშილთან ერთად, სტუმრის მოსვლით, დაიდლება აბრაამის უშვილობაც, როგორც უნაყოფობის, ანუ სიკვდილის ერთ-ერთი გამოვლინება.

სიკვდილის კიდევ ერთი მეტაფორაა უსტუმრობის გამო აბრაამის «დაღონება», რასაც ფერისცვალების საწყის ეტაპად გავიაზრებთ, რადგან თვითჩაღრმავებაზე მიუთითებს, ხოლო სარას სიცილს, ისაკის დაბადების წინასწარმეტყველებაზე, ახლად შობის მეტაფორად. სარას სიცილი იღებს კოსმოგონიურ მნიშვნელობას, რადგან იგი ისაკის შობასთან, სიმბოლურად კი აბრაამისა და სარას ახლად შობასთან არის დაკავშირებული.

სარას, რომელიც ტრაპეზისას კარავთან დგას, სიცილი აბრაამის ჭამის აქტის გამეორებაა. აბრაამისა და სარას სიბერეც სიკვდილის მეტაფორებია, რაც მათი გაახალგაზრდავებით იცვლება, როგორც ებრაულ ფოლკლორში, ისე ქართულში («გახდა ვით ოცი წლის ბიჭი»). აბრაამის ასაკი, როგორც ბიბლიაში, ისე ქართულ ფოლკლორში - ასი წელი - მიუთითებს ციკლის სისრულეზე. სწორედ ამ სასრულიდან გამოსვლა არის ახალი სიცოცხლის დასაწყისი აბრაამისთვის. ამ შეკრული წრის იქით იწყება სხვა კრიტერიუმებში გადასვლა, ღმერთთან სხვა ურთიერთობის დამყარება.

ამგვარად, მივიღეთ სემანტიკურად იდენტური, მაგრამ განსხვავებულად გაფორმებული მეტაფორული წყვილები, რომელთაგან პირველი აღნიშნავს სიკვდილს, მეორე - სიცოცხლეს: უშვილობა - შვილიერება, სიმუნწე - სიუხვე, შიმშილი - ჭამა, დაღონება - სიცილი, სიბერე - გაახალგაზრდავება და სხვ.

მესამე ქვეთავში - **«მეორე სტუმრობა»** - საუბარია აბრაამის მიერ სტუმართმასპინძლობის ადათის აღდგენაზე, როცა ხელმეორედ მოდის უფალი მის გამოსაცდელად.

აბრაამი გამორჩეულ ხბოს უკლავს სტუმარს, რომელსაც უფალი ტყავისა და ძვლების საშუალებით აღადგენს. პარალელურ მასალად მოყვანილია მაგალითები: ბერძნული - დიონისე-მაგრევისის და ქართული - «ხის ბეჭის» თქმულება. შესაბამისი

არგუმენტების მოყვანით, ხარშვა მოიაზრება, როგორც ახალი სიცოცხლის წინაპირობა, რადგან ცეცხლს აქვს რეგენერაციის უნარი.

ქვეთავში გამახვილებულია ყურადღება ცალკეულ დეტალებზეც: ძვალი - დაუნგრეველი ცხოვრების პრინციპი, თუ ძვლები განადგურდა, აღდგომა წარმოუდგენელია; ტყავი - დედის საშო, საფლავის ნიშანი, საიდანაც ხდება ახლად შობა («ძვალი და ტყავი» - სასიცოცხლო მინიმუმი); მაგიდა - «ტაბლა», როგორც ღვთაების ადგილსამყოფელი და სხვ.

სტუმრისთვის დაკლული ხბო არის იმ ცხვრის წინასწარი სახე, რომელიც ისაკს შეენაცვლა მსხვერპლშეწირვის დროს. ის ამასთანავე ისაკის წინასწარი სახეა, ისევე, როგორც მისი მშობელი ძროხა, რომელსაც შვილი მოუკლეს და შემდეგ აღუდგინეს - აბრაამის წინასწარი სახე. უფლისთვის დაკლული ხბოს აღდგენით ხალხის ცნობიერებაში წინასწარ ცხადდება ისაკის მსხვერპლშეწირვის მთელი სიბრძნე. ქვეთავში ამ ორი მომენტის სტრუქტურული ერთიანობაც არის მოცემული: 1) ნაკლულება (აბრაამი განიცდის უსტუმრობასა და უშვილობას); 2) შევსება (სტუმარი მოდის, ისაკი ჩნდება); 3) გამოცდა (ხბო იკვლება აბრაამის მიერ, ისაკი უნდა დაიკლას); 4) სასწაული (უფალი აცოცხლებს ხბოს და არ დაუშვებს ისაკის სიკვდილს).

ქვეთავში აღნიშნულია «აბრაამის ლექსის» სიუჟეტის მთლიანობა, რომელიც დაპირისპირებული სახის შექმნის პრინციპით მიიღწევა ხალხურ ტექსტში. ეს პრინციპი მთავარი გმირის მედიაციას, ანუ ერთი თვისობრივი ფუნქციიდან (უარყოფითი ფუნქცია - $-x$) მეორეში (დადებით ფუნქციაში - y) გადასვლას ემსახურება. ამგვარად, მივიღეთ სტრუქტურული სქემა:

$fxa : fyb \square O \square fyA$

სადაც, fxa არის უარყოფით ფუნქციასთან დაკავშირებული აბრაამი, ხოლო fyb დადებითი ფუნქციით აღჭურვილი მეცხვარე. გარდამავალი, ანუ ფერისცვალების ეტაპი, პირობითად, წრით აღვნიშნეთ, ხოლო ბოლო ნაწილში - fyA ნაჩვენებია უკვე დადებით ფუნქციასთან დაკავშირებული აბრაამი არა ყოფილ სახეში, არამედ სწორედ A -ს სახით, რაც აბრაამის მიერ სტუმარმასპინძლობის ადათის აღდგენას, სიმბოლურად კი ახლად შობას აღნიშნავს.

დასკვნის სახით ქვეთავში მოცემულია აბრაამის მეტამორფოზის ეტაპები: a, b, O, A . ეს უკანასკნელი კი ერთიანად მოიცავს პირველ სამს. ამასთან, ხალხური ლოგიკით, A წინა ეტაპები აუცილებელია, რომ გასაგები და დამსახურებულად ყოფილიყო აბრაამის ახლად შობა.

მეოთხე ქვეთავში - «ისაკის მსხვერპლშეწირვა» - საუბარია უშვილობის, როგორც ბიოლოგიური მოვლენის, ფსიქოლოგიურ და სოციალურ ასპექტებზე. აბრაამის - ერის წინამძღოლის უშვილობა, როგორც ხალხურ ზღაპრებში - მეფის, გაგებულია მთელი ერის ტრაგედიად.

ქართულ ფოლკლორში აღსანიშნავია სარას ორმაგი სახე: «აბრაამის ლექსის» რიგ ვარიანტებში ის თანახმაა ისაკის შეწირვაზე, სხვაგან - არა. მიუხედავად ამისა, ქართულ ფოლკლორში აბრაამი სარასთან შეთანხმების გარეშე არ იქცევა ამ რთულ და საპასუხისმგებლო მომენტში, განსხვავებით ბიბლიისგან, სადაც აბრაამს ყოველგვარი შეთანხმების გარეშე მიჰყავს ისაკი მსხვერპლშესაწირად, აგადაში კი ატყუებს ცოლს, თითქოს თორას შესასწავლად მიჰყავს შვილი.

ქართულ ხალხურ ტექსტში ხაზგასმით არის აღნიშნული აბრაამის სევდა, რომელმაც იმთავითვე იცოდა, ისაკი მსხვერპლად რომ უნდა შეეწირა უფლისთვის. ის, რაც ბიბლიაში დაუფიქრებლად, მომენტალურად წყდება, ებრაულ ფოლკლორში - სამ

დღეში, ქართულმა ზეპირსიტყვიერებამ შვიდი წლის ფიქრის, ანალიზის საშუალება მისცა აბრაამს. აქ უფრო გამძაფრებულია სიტუაცია. ბიბლიაში აბრაამი ერთ დღესაც არ ფიქრობს შვილზე, აქ კი მთელი შვიდი წელი ემზადება შვილის მსხვერპლად შეწირვისთვის. ეს უფრო მძიმე იქნებოდა აბრაამისათვის, ვიდრე უცხად, დაუფიქრებლად გადაწყვეტა. როგორც ჩანს, ხალხური ლოგიკისთვის მიუღებელი აღმოჩნდა ყოველივე კეთილის მიზეზის - ღმერთის მიერ აბრაამის მოულოდნელად გამოწვევა.

აღსანიშნავია, რომ ებრაულ სამეცნიერო ლიტერატურაში ისაკი პასიურ პიროვნებად არის დახასიათებული. ისაკის ბევრად საინტერესო სახე იხატება ებრაულ და ქართულ ფოლკლორში, ვიდრე ბიბლიაში.

უპირველეს ყოვლისა, ქართულ ფოლკლორში გამოკვეთილია ისაკის არაჩვეულებრივი შობა და ბავშვობა: ის დედის საშობი მხოლოდ სამი თვე იყო და იზრდება სასწაულებრივი სისწრაფით. ამასთან, მისი ასაკი - შვიდი წელი -საკრალურია და სისრულეს, მთლიანობას მიანიშნებს (როგორც აბრაამის ასი წელი). მასში უკვე მომწიფებულია მოვალეობის და ღვთის სიყვარულის გრძნობა. მიგვაჩნია, რომ შვიდი წელი ისაკის ცნობიერების სრულყოფილებაზე მიუთითებს.

პარალელური მასალა მოხმობილია ებრაული ფოლკლორიდან, სადაც მორიას მთისკენ მიმავალ ისაკს სატანა გამოეცხადა და შეატყობინა მსხვერპლშეწირვის საიდუმლო. როგორც ქართულ ფოლკლორში, აქაც, ისაკი ამშვიდებს მამას, რაც იმაზე მიანიშნებს, რომ მას გაცნობიერებული აქვს საკუთარი მსხვერპლშეწირვის მნიშვნელობა.

ისაკი არის მსხვერპლი, რომელიც უნდა შეიწვას ან მოიხარშოს. არისტოტელეს მიხედვით, ხარშვაში ხდება სიკვდილი და ახლად დაბადება. ერთ-ერთ ვარიანტში აბრაამის ცრემლები ქვაბში თევზად გადაიქცევა, რის საფუძველზეც ვახდენთ ეგზეგეტიკურ ლიტერატურაში ისაკისა და ქრისტეს იდენტურობის საკითხის ხალხური ვერსიის ილუსტრაციას. თევზი არის იესო ქრისტეს სიმბოლო. ადრექრისტიანულ მწერლობაში იესო ქრისტე ხშირად იწოდება «თევზად», ხოლო ქრისტიანები «მეთევზეებად». თევზის ბერძნული სახელწოდებაც - ἰχθυς, იმიფრებოდა როგორც ბერძნული ფორმულის - Ἰησοῦς Χριστός θεῶν ὕιος σατήρ - იესო ქრისტე, ძე ღვთისა მხსნელი - აბრევიატურა. «აბრაამის ლექსში» თევზი ისაკს ენაცვლება.

ნაშრომში საუბარია ისაკისა და ქრისტეს ფუნქციების იდენტურობა: ორივე მხოლოდშობილი ძეა, ორივეს შობა სასწაულთან არის დაკავშირებული და ორივე მსხვერპლად იწირება მამის მიერ. პირველი უფლის მიმართ რწმენითაა მოტივირებული, მეორე - ადამის მოდგმის სიყვარულით, ორივეს კი ერთი რამ აერთიანებს: დასთმო ყველაზე ძვირფასი, რაც გაქვს, ნიშნავს - მოიპოვო ყველაზე მთავარი ამ ცხოვრებაში.

როგორც ებრაულ, ისე ქართულ ფოლკლორში, ისაკმა წინასწარ იცის, რომ მსხვერპლად უნდა შეიწიროს. მეტიც, ის თვითონ ეხმარება მამას საღვთო ვალის აღსრულებაში. ქართულ ხალხურ ლექსში მნიშვნელოვანია ისაკის ორსახოვნება: გასაგებია, რომ ისაკი მსხვერპლია, ღმერთი - მსხვერპლის მიძღები, აბრაამი - ქურუმი. ისაკი კი იმითაც არის საინტერესო, რომ ის ერთდროულად არის მსხვერპლიც და ქურუმიც (ან თანაქურუმი), რადგან მისი თავისუფალი ნებით ხდება ყველაფერი. და თუ ებრაული ტრადიცია მთელ ყურადღებას აბრაამის ფსიქოლოგიაზე ამახვილებს, ქართულ ტრადიციაში აბრაამი და ისაკი თანაბრად არიან ტრაგიზმით აღბეჭდილნი. მეტიც, შვიდი წლის ყრმამ თავის თავზე გამოსცადა ღმერთის სიყვარული ყველაზე მძიმე მომენტში - სიკვდილის პირისპირ. ისაკის მძიმე ღვაწლი, ფოლკლორის მიხედვით, აზრს იძენს მხოლოდ ნებაყოფლობითობისას. ხოლო მის წამოდგომას სამსხვერპლოდან, გავიაზრებთ როგორც ახალ დაბადებას: როდესაც აბრაამმა თავის შვილზე დანა აღმართა, სინამდვილეში ახალი დაბადებისთვის ამზადებდა მას.

ქვეთავის ბოლოს მოხმობილია აბრაამის დალოცვის ტექსტი ბიბლიიდან (იხ.: დაბ., 22.17-18), რომელსაც ზუსტად იმეორებს ხალხური ლექსის რამდენიმე ვარიანტი. აქცენტი გადატანილია აბრაამის რწმენის სიმტკიცეზე და მის გამრავლებაზე «ვითა ქვიშიანი ზღვისა».

მეხუთე ქვეთავში - «ტერმინი «აბრამიანი»» - საუბარია საახალწლო ხონჩის - «აბრამიანის» შესახებ, რომელიც ქართულ სინამდვილეში ოჯახის ნაყოფიერების და დოვლათიანობის საწინდარი იყო.

ქართულ ეთნოლოგიაში ამ საკითხის შესახებ მრავალი აზრია გამოთქმული. ამ მასალებით, საახალწლო ხონჩის საფუძვლად იმერული საახალწლო «აბრი პური» ითვლება (ჯ. რუხაძე), რომელიც სიტყვიდან «ამბარი» - ბეღელი მოდის, ქართლში კი იმერული ამბარიანი - აბრამიანად უნდა გადააზრებულიყო (გ. გოცირიძე).

განსხვავებული მოსაზრება საახალწლო ხონჩის წარმოშობისა ბიბლიურ აბრაამს უკავშირდება (ნ. ღამბაშიძე), მაგრამ ამ მასალებში გამორიცხულია ფოლკლორული მასალა, კერძოდ «აბრამის ლექსი». ეს უკანასკნელი საფუძველს იძლევა, ნაყოფიერების, ოჯახის გამრავლების, ბარაქიანობის და სიუხვის, ტკბილად დასაბერებელი საახალწლო ხონჩის არქეტიპულ ძირებში სწორედ ხალხური აბრაამის თავდაპირველი უნაყოფობის (სიძუნწის, შიმშილის და ბერწოვნების) ნაყოფიერებით შეცვლა და გამრავლება ვეძიოთ. ხალხის მეხსიერება მხოლოდ რიტუალის პრაგმატულ მხარეს ინარჩუნებს: როგორი დალოცვილი და გამრავლებულიც იქნა აბრაამი, ისეთი დალოცვილი უნდა ყოფილიყო «აბრამიანის» საახალწლო რიტუალში გამომყენებელი ოჯახიც.

ქვეთავში მიმოხილულია ქართველ ებრაელთა საახალწლო რიტუალის ეტაპები და შედარებულია ისინი «აბრამის ლექსის» სიუჟეტთან: «როშენანა» - ბედის საწერელი დღე - აბრაამის მიერ სტუმარმასპინძლობის ადათის დარღვევა; «ქიფური» - ცოდვების მონანიების და მიტევების დღე, რომელიც აუცილებლად მსხვერპლშეწირვით სრულდება - აბრაამის მონანიება, ხბოს დაკვლა და უფლის მიტევება, რაც ისაკის შობის წინასწარმეტყველებით აიხსნება; «სუქოთი» - სიტყვისგან «სუქა», ქართულად კარავი, რომლის დროსაც ყველაზე ხშირი იყო ქორწინება - სარას კარავთან დგომა და ისაკის ჩასახვა.

ქართული მასალის საფუძველზე, საახალწლო დღესასწაულს უკავშირდება საქორწილო რიტუალიც, როგორც შუამდინარულ მითოსში ქორწილის დღეს ეწოდებოდა «სარეცლის დღეც» და «წლის დასაწყისიც». ნაშრომში დადგენილია საერთო მათ შორის: ორივე ნაყოფიერებასთან და ახალი სიცოცხლის დასაწყისთან არის დაკავშირებული. სწორედ ახალი სიცოცხლის დასაწყისია თვითონ აბრაამისა და სარასთვის ისაკის შობა. ისინი ახლად იბადებიან ისაკთან ერთად.

ამგვარად, ჩვენს წინაშეა საერთო სემანტიკის, მაგრამ განსხვავებულად გაფორმებული რიტუალური წყვილი, რომლებსაც ახლად შობის, ახალი დაბადების მითოლოგემა აერთიანებს. აბრაამის ახლად შობა, რაც ხალხურ ლექსში ორმოცდღიანი შიმშილის და მონანიების შედეგად ხდება, დაკავშირებულია ისაკის დაბადებასთან, ე.ი. საქორწილო აქტთან და ძეობის რიტუალთან. მისი ნაყოფიერებით აღჭურვა ხალხურ ცნობიერებაში მაგიურ ქმედებად იქნა გაგებული და, ვფიქრობთ, ამიტომაც, საახალწლო, ტკბილად დასაბერებელ, სიუხვის და გამრავლების ხონჩას დაუკავშირდა მისი სახელი. ფოლკლორულ ტექსტზე დაყრდნობით, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეს სახელწოდება უშუალოდ ბიბლიური აბრაამის სახელთან არის მჭიდრო კავშირში და არა იმერულ «აბრი/ამბრი პურთან».

თავი II. «იობის წიგნის» ფოლკლორული ვერსია

შესავალში ერთმანეთთან არის შედარებული «იობის წიგნის» ორი ვერსია - ებრაული და ბერძნული. ამ უკანასკნელში მთავარი გმირი გაცილებით მშვიდი და გაწონასწორებულია, ვიდრე ებრაული ორიგინალის იობი, რომელიც ზედმეტად მძაფრია და ფეთქებადი.

ქართულ ტრადიციაში, სავარაუდოდ, «იობის წიგნის» ბერძნული თარგმანი უნდა ყოფილიყო გავრცელებული, რომლის ბოლო მუხლი - *γέγραπται δὲ αὐτὸν πάλιν ἁναστήσεσθαι μεθ' ὧν ὁ κύριος ἠνίστησιν* - დაწერილია, რომ ის აღდგება მათ შემდეგ, რომლებსაც აღადგენს უფალი¹, - რაც ებრაული ტექსტისთვის უცხოა, გვხვდება ქართულ ფოლკლორში, სადაც უფალი აღადგენს იობს და მის შვილებს.

მეორე თავში მოცემულია «იობის ლექსის» მიმართება ბიბლიასთან და აპოკრიფებთან, განხილულია ის ინოვაციები, რაც დამოუკიდებლად არის ჩამოყალიბებული ქართულ ფოლკლორში. ხალხური ტექსტის შესწავლისას აქცენტი გადატანილია ფუნქციებზე. ამ თვალსაზრისით, იობი უშუალოდ არის დაკავშირებული ბიბლიურ ადამთან და ადამიანური საწყისის მიერ დაკარგული ხატის ძიების მოტივთან.

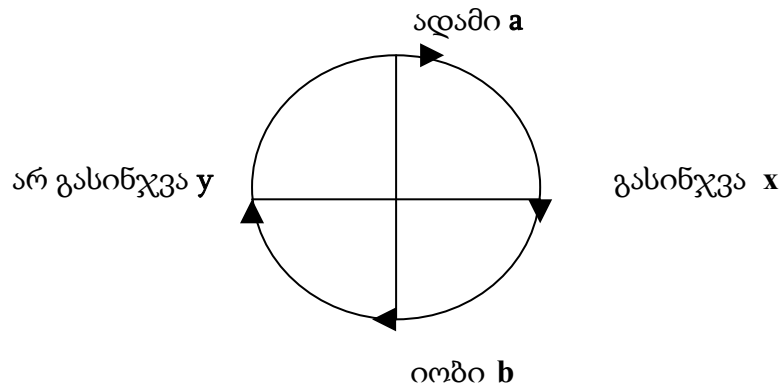
შვილების სიკვდილის გაგებისას იობის მიერ ტანისამოსისაგან განმარცვა ყოველივე ამქვეყნიურისგან განმარცვას ნიშნავს. იობი უბრუნდება იმ ყოფას, როგორადაც ის ღმერთმა შექმნა - «შიშველი დავბადებულვარ». ეს არის სწორედ ადამისეული სიშიშველე, იმგვარი ყოფიერება, რომელშიც დასაბამიდან შეიქმნა ადამიანური საწყისი. იობის გაშიშვლებით იწყება მისი ახლად შობა.

ხალხურ ლექსში საინტერესოა გადარიბებული და ავადმყოფი იობის ცოლის ფუნქცია, რომელიც მათხოვრობით შოულობს ლუკმა-პურს. მის მიერ ერთი ღერი ოქროს თმით (რაც ევას თავდაპირველი უბიწოების ხალხური შესატყვისია) პურის ყიდვა, რომელსაც გზაში ემშაკი შეუცვლის და თავის პურს გაატანს, ევას ფუნქციის გამეორებაა ხალხურ ლექსში. ხალხური იობის მიერ «იუდის პურის» გამოცნობა და ძალისთვის მიწოდება, რომელიც იქვე მოკვდება, კი არ იმეორებს ადამის ფუნქციას და სწორედ ამით არის დაკავშირებული ხალხური იობი ბიბლიურ ადამთან. მეორე თავში, ფუნქციების თვალსაზრისით, ხაზგასმულია ამ ორი მომენტის იდენტურობა, რომ ხალხური ლექსის პურის ეპიზოდს, რომელიც ასევე გვხვდება ბერძნულ აპოკრიფში **Testamentum Iobis**, ცოდვით დაცემის არქეტიპი უდევს საფუძვლად. განსხვავებულია მხოლოდ ფინალი - ადამი შეჭამს ევას მიწოდებულ ვაშლს, იობი - არა.

ნაშრომში განსაზღვრულია საკვების ფუნქცია. «აბრამის ლექსის» შესწავლისას, აღვნიშნეთ, რომ ჭამა დაკავშირებულია ზიარებასთან, გადარჩენასთან, სიცოცხლესთან, აქ კი პირიქით. ჭამა აღდგომის მეტაფორაა მაშინ, როდესაც ის კურთხეულია უფლის მიერ (მაგ.: მსხვერპლშეწირვა), ხოლო როცა ის ემშაკეულია, საკვები იღებს ნეგატიურ - სიკვდილის ფუნქციას და იგი მომაკვდინებელია.

არჩევანის წინაშე მდგომი ადამი და იობი სხვადასხვაგვარად იქცევიან - აკრძალვის დარღვევით, ადამი კარგავს ღვთის ხატს. ღვთის ხატდაკარგული ადამი, ე.ი. ჩვეულებრივი მოკვდავი ადამიანი, რომლის კონკრეტული მაგალითია იობი, გაუძლებს ამ გამოცდას. იობი თავისი ფუნქციით უბრუნდება ადამის პირვანდელ ყოფას. ბიბლიურ - ხალხურ სიუჟეტთა სინთეზით იკვრება წრე:

¹ თარგმანი ჩვენია

სადაც მოცემულია ადამისა და იობის სახე, როგორც, ზოგადად, ადამიანური საწყისის ორი კორელატი. ვაშლის ჭამით ადამი იქცა «იობად» (ანუ ჩვეულებრივ მოკვდავად). იობმა კი მიაღწია თითქმის შეუძლებელს ადამის ძეთაგან: მან უარი თქვა საცდურზე, გაუძლო განსაცდელს.

თავისი ფუნქციით, იობი ეხმარება ადამს დაიბრუნოს დაკარგული ხატი. ის მალღებდა ცოდვით დაცემის არქტიპზე და საკუთარი ნებით ამბობს უარს სატანაზე. მიუხედავად ამ განსხვავებისა, ადამი იგივე იობია და იობი იგივე ადამი, მათი შეპირისპირებით, რაც სამყაროს მთლიანობის განმსაზღვრელი პრინციპია, ადამიანის სულის ისტორია გამოისახება.

ჩვენთვის საინტერესო ეპიზოდში, ღვთის ხატად ქმნილი ადამი (**a**), ნეგატიურ ფუნქციასთან არის დაკავშირებული (**x**) – რაც ხატის დაკარგვის ტოლფასია, ხოლო იობი – ადამის ძე, ჩვეულებრივი მოკვდავი (**b**) - დაკავშირებულია პოზიტიურ ფუნქციასთან (**y**), რაც იმაში გამოიხატება, რომ საცდურს არ აჰყვას.

საწყისი, ცვლადი სიდიდე არის **a**, რადგან არჩევანის წინაშე მდგომ ადამს შეუძლია მიიღოს როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი ფუნქცია. ამდენად, ის დგას **x** და **y** ფუნქციებს შორის. ადამი არის შუამავალი მათ შორის. ამ შუამავლობის მომენტში, ხალხურ ლექსში, მასთან დაპირისპირებულია იობი იმ თვალსაზრისით, რომ ადამს ჰქონდა თავისუფალი არჩევანის საშუალება. იობის საქციელი ამხილებს ადამს. მათი ფუნქციური შეპირისპირებით კი ამგვარ სქემას მივიღებთ:

$$f_{xa} : f_{yb} \rightarrow O \rightarrow f_{yA}$$

სადაც, **f_{xa}** არის უარყოფითი ფუნქციით აღჭურვილი ადამი, ხოლო **f_{yb}** - დადებითი ნიშნით აღბეჭდილი იობი. წრის შეკვრა სამყაროს და, შესაბამისად, ადამიანური საწყისის არსებობის პრინციპია, რომელიც ოპოზიციებით მიღებულ მთლიანობას გულისხმობს, რაც ადამის პირველყოფილ სახეში დაბრუნებას უდრის, არა როგორც **a**, არამედ სწორედ **AA**-ს სახით (რომელიც თავის თავში შეიცავს როგორც ადამს, ასევე იობს, ე.ი. **A=ab**), სრულიად ახალ – ამქვეყნიურ სიბრძნეს ნაზიარებ და ზეცნობიერებით შთაგონებულ არსებობაში.

იობი, ადამისგან განსხვავებით, არ ჭამს ეშმაკის მიერ მოწოდებულ საკვებს, მაგრამ აქ თვითონ ადამის გამოცდილება თამაშობს დიდ როლს. **A=ab** ნიშნავს, რომ მხოლოდ **a**-ს გავლით შეუძლია **b**-ს გახდეს **A**, ე.ი. **a** და **b**-ს ერთიანობა ქმნის **A**-ს და პირიქით, **a**-ს შეუძლია გახდეს **A** მხოლოდ **b**-ს საშუალებით.

«იობის წიგნის» ხალხური ვარიანტების ანალიზი აჩვენებს, რომ ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში იობის სახე უშუალოდ უკავშირდება ბიბლიურ ადამს და ადამიანური საწყისის მიერ ადამის დაკარგული ხატის ძიების მოტივს.

დისერტაციის მეორე თავში საგანგებოდ არის აღნიშნული ეშმაკის ფუნქცია, რომელიც გამუდმებით მუხლს უზის იობს და ცდილობს მის ამხედრებას უფლის წინააღმდეგ. პარალელურ მასალად მოხმობილია ებრაული **satan**, არამეული **sitna**, ბერძნული **δίαβολος**, აქედან რუსული - **дьявол**. შედარებამ გვიჩვენა, რომ «იობის ლექსის» ეშმაკი, ისევე როგორც ებრაული ტრადიციის სატანა, არის არა ღმერთის მოწინააღმდეგე, არამედ მისი ნების აღმსრულებელი. ერთ-ერთ ვარიანტში იობი მას «ჩემს ეშმაკს» უწოდებს, რაც გვაფიქრებინებს, რომ ბრძოლა, რომელიც მათ შორის იმართება, არის თვითონ იობის არსებაში მიმდინარე ბრძოლა. ეშმაკი იობის **alter ego**-ს მეტაფორაა, შესაბამისად, ადამის **alter ego**. გააცნობიერებს თუ არა იობი ეშმაკის არსს, ეს უკანასკნელი ნაცრად იქცევა, უცეცხლოდ იწვება, რაც მის საბოლოო განადგურებას ნიშნავს.

ჩვენი დაკვირვებით, «იობის ლექსის» სტრუქტურა და ფაბულა აგებულია კლასიკური ტრაგედიის სტრუქტურის და ფაბულის მსგავსად.

ნაშრომში «იობის ლექსი» შედარებულია ძველ ბერძნულ ტრაგედიასთან რამდენიმე თვალსაზრისით: ა) პერსონაჟები და მათი ფუნქცია (გმირი, ანტაგონისტი, მაცნე, ქორი); ბ) ტრაგედიის შემადგენელი ნაწილები (ფაბულა, შიში, ტანჯვა, თანაგრძნობა, კათარსისი; აქვე მოცემულია ტანჯვის ქრისტოლოგიური გააზრება); გ) კომპოზიციური თვალსაზრისით (პროლოგი, ეპილოგი, პაროდოსი, ეპისოდონები); აქვე აღნიშნულია კლასიკური ტრაგედიისათვის დამახასიათებელი **Deus ex machina** - «იობის ლექსის» ფინალში ღმერთი სწორედ ამ ფორმით ჩნდება.

კლასიკურ ტრაგედიაში გმირის ტანჯვა უმაღლეს აზრს მაშინ იძენს, როცა გმირი მახლობელი და საყვარელი ადამიანისგან იტანჯება. იობი «ღვთის ნათლულია» და ამიტომაც არის იობის ტანჯვა უფრო ტრაგიკული.

ბიბლიისგან გასხვავებით, ხალხურ ლექსში მოცემულია იობის ტანჯვის ხანგრძლივობა - შვიდი წელი, რაც ასევე გვხვდება ბერძნულ აპოკრიფში - **Testamentum Iobis**. ბერძნული აპოკრიფიდანვე უნდა იყოს გადასული ქართულ ფოლკლორში იობის სხეულიდან ჩამოვარდნილი მატლის მოტივი. იობი მას კვლავ სხეულზე დაიბრუნებს. ნაშრომში განსაზღვრულია მატლის ფუნქცია, რომლის არსებობა აუცილებელია, აუცილებლად უნდა «ხრას» მან იობის სხეული, რომ იობმა თავისი არსებობა დაამტკიცოს, როგორც ადამიანის საუკეთესო «მე»-მ. მატლი იობის სხეულის შეხვრით ეხმარება იობს თავისი თავის დამკვიდრებაში.

«იობის ლექსის» მრავალ ვარიანტში იობის სხეულიდან ჩამოვარდნილი მატლი ფუტკრად, ჭია კი - აბრეშუმის ჭიად გადაიქცევა (ეს წმინდად ფოლკლორული ინოვაციაა). იობს დახვეული მრავალფეროვანი მატლები - მატლი, ჭია, ვენახის ჭია, ჭიაფერია, ფუტკარი - სამივე სკნელის მეტაფორებს წარმოადგენენ. ხალხურ ლექსში თვალსაჩინოდ არის წარმოდგენილი, თუ როგორი გრადაცია მიდის მატლიდან ფუტკრამდე. მატლი ყველაზე ხთონურ არსებად მოვიაზრეთ, ფუტკარი კი იგივე მატლია, ოღონდ ფრთიანი. ისინი კოსმოსური ხის ან ღერძის ორ ჰორიზონტალურ განზომილებას განასახიერებენ. ერთი განასახიერებს მის ფესვებს, მეორე ტოტებს, ე.ი. ზეცას. მატლი გაივლის ყველა შესაძლო სახეს, რომელიც მას ფუტკართან მიახლოვებს. ზემოთ მოყვანილ ჩამონათვალში წრიულად არის მოცემული მიწიერ-ზეციერის დაპირისპირება: მატლი - ფუტკარი, ჭია - ჭიაფერია. მოცემულ ოპოზიციებში პირველი აღნიშნავს ქვესკნელს, მეორე - ზეცას, ცენტრში კი არის მათი გამაერთიანებელი შუა რგოლი ანუ შუასკნელი. ვენახის ჭია ერთდროულად ეკუთვნის ქვესკნელსაც და ზეცასაც, რადგან ვენახი თვითონ არის მცენარე, რომელიც აერთიანებს ამ ორ განზომილებას: ღვთიურ, ანუ ზეციურ სასმელს

გვამღევს მიწა და ის განკუთვნილია ადამიანებისთვის. «იობის ლექსშიც» მას შემაერთებელი ფუნქცია აქვს.

ეტიოლოგიური საზრისის გარდა («იობის მატლი» «აბრაშუმის ჭიის» სინონიმია), ხალხური ლექსის ამ მოტივში ხორციელდება მსოფლიო მისტერიათა ყველაზე დიდი სიბრძნე: იობის სხეული ხდება **დიმ-გალ** (დიდი ღერძი), სხვანაირად - **Axis Mundi** (მსოფლიო ღერძი), იგივე - **ღურ-ან-ქი** (ცისა და მიწის კავშირი). იობის სხეული არის ცოცხალი სიმბოლო, რომელშიც ხდება სამი სკნელის, სამი ჰორიზონტალური განზომილების ერთ ვერტიკალში მოქცევა.

იობი მედიუმია, ინსტრუმენტია ღმერთის ხელში. ამას ადასტურებს ხალხურ ლექსში მისი სხეულის ფუტკრის ფუნქციით აღჭურვა, საიდანაც სანთელი ჩამოედინება. ფუტკარი, მსოფლიოს მრავალ მითოლოგიაში და ქრისტიანულ რელიგიაშიც, უკვდავებასთან და ახლად შობასთან არის დაკავშირებული. იობის სხეული არის ის უნივერსალური მდგომარეობა, რომელიც, ხალხის რწმენით, შესაძლებელს ხდის სიკვდილის შემდეგ კვლავ აღდგეს იობი. სწორედ ამაში ეხმარება მას ფუტკრის სახე. ამასთან დაკავშირებით, მოყვანილია ქართული მითოლოგიიდან ხახმატის წმინდა გიორგი, რომელიც ფუტკრის სახეს იღებს და ამგვარად უპირისპირდება ქაჯებს.

ხალხურ ტექსტში აღნიშნული იობის სხეულის ლევიტაციის უნარიც გახუა მეგრელაურთან დაკავშირებული მითოლოგემა ქართულ ფოლკლორში. ეს არის უწონადობის მდგომარეობა, რომელიც იობის სხეულს ანგელოზებრივ ფუნქციას ანიჭებს.

ხალხური ლექსის მიხედვით, იობი ჭამს «მანანის ფოთოლს», რომელსაც აბრეშუმად აქცევს. ე.ი. იობი იღებს ადამიანებისთვის უცხო, გამოუსადეგარ საკვებს, სიმბოლურად, იღებს საკრალურ, დაფარულ, მხოლოდ რჩეულთათვის გასაგებ საღმრთო სიბრძნეს, შემდეგ თავის არსებაში გადაამუშავებს, რომ ხალხისთვის მისაწვდომი გახადოს ეს სიბრძნე, რომლის მხატვრული სახე ხალხურ ლექსში აბრეშუმია. ასე თანამშრომლობს ღმერთი თავის რჩეულთან ქვეყნის სიყვარულისთვის.

ლექსის ერთ-ერთ ვარიანტში იობი პარკში მოყვება და ღმერთი მას პეპლად აქცევს. პარკის შიგნით წრე იკვრება. ის აერთიანებს დროს და სივრცეს, აჩერებს დროს სივრცეში. წრის შიგნით უწყამობაა. ამ მეტაფორით იობის სიკვდილი აღინიშნება ხალხურ ტექსტში და ის წმინდა ხალხური ინოვაციაა. სიკვდილი აუცილებელი პირობაა ახალი დაბადებისთვის, აღდგომისთვის. პეპელა «იობის ლექსში», ისევე, როგორც გახუა მეგრელაურთან და მსოფლიო მითოლოგებში, სულის სიმბოლოა. პეპელა გარდამავალი საფეხურია ხორციდან სულამდე. ეს არის იდეალურის ყველაზე სულიერი მატერიალიზაცია. იობის სული «პეპლის აღით» განაგრძობს არსებობას კვლავ დაბადებამდე, რადგან პეპელა აღდგომის მომასწავებელია.

იობის კიდევ ერთი მეტაფორა ხალხურ ლექსში არის «თესლი», რაც განახლებული სიცოცხლის, განმეორების სიმბოლოა. იობი არის «შესანახი» თესლი, რომელიც ქვეყნიერებას უნდა «დააბნოს» უფალმა, რაც კოსმოგონიური აქტის გამეორებაა, ხოლო «ახლად თესლის მოშენება» - ახალი სამყაროს შექმნას ნიშნავს.

იობი კი კურთხეულია იმიტომ, რომ მას სჯერა «განმეორების», ახალი დაბადების. ხალხური ლექსის ფინალი სამოთხეში იობისთვის უკვდავი შვილების მიცემით აღინიშნება, თუმცა შედეგი კი არ ასაბუთებს იობის ან აბრაამის გმირობას, არამედ დასაწყისი, საწყისი კი რწმენაა. აბრაამს და იობს სწამთ შეუძლებლის შესაძლებლობა -

დაკარგულის ხელახლა მოპოვების შესაძლებლობა და მათ სწორედ ამ უსაზღვრო რწმენის გზით მოიპოვეს ყველაფერი ხელახლა.

თავი III. სოლომონის ფოლკლორული სახე

დისერტაციის მესამე თავი შედგება შესავლისა და ოთხი ქვეთავისაგან. შესავალში ძირითადად საუბარია სოლომონ ბრძენის ბიბლიურ სახეზე და გამოკვეთილია მისი მახასიათებელი ძირითადი შტრიხები - სიბრძნე, მშენებლობა და ცოლების კერპებისკენ გადახრა.

პირველ ქვეთავში - «ავი დედაკაცის თემა» - საუბარია ბიბლიიდან ცნობილი ორი მეძავის იგავის ფოლკლორულ ვერსიებზე. ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში ეს მოტივი ორი რძლის ვარიანტით გვხვდება, რაც ადასტურებს, რომ ბიბლიურ თქმულებას ქართულ ყოფაში იცნობდნენ, მაგრამ მას თავისებური ცვლილება განუცდია და საოჯახო ნოველების რკალში მოქცეულა.

ბიბლიური სოლომონის მიერ ცოლების კერპების თაყვანისცემის ფოლკლორული შესატყვისია ხალხური სოლომონის თანხმობა ავადმყოფი ცოლის მოთხოვნაზე - ააშენოს სასახლე ფრინველთა ფრთებისგან. ხალხურ ტექსტში სოლომონის სიბრძნევესთან, რაც ცოლის კაპრიზის თანხმობით აიხსნება, შეპირისპირებულია ბრძენი ფრინველი, რომელსაც მამხილებლის ფუნქცია აქვს იგავში. ამ შემთხვევაშიც, ისევე როგორც აბრაამთან და იობთან, ხალხურ ტექსტში მოცემულია დაპირისპირება, რომელიც ქმნის მთლიანობას.

იგავში საინტერესოა ცოლის ფუნქცია: ის უბიძგებს სოლომონს ბოროტებისკენ და არის ევას ფუნქციის მატარებელი. მისი კაპრიზები შეიძლება მოვიაზროთ, როგორც მიწიერ ვნებათა მორჩილება. ცოლის სახე სოლომონის ქვეცნობიერში არსებული ქალური ანუ მდაბალი საწყისის მეტაფორული ხატია, მისი **alter ego**, რომელიც სოლომონის სრული დაუფლებისთვის იბრძვის, ხოლო სოლომონის საუკეთესო «მე» - **super ego** - ფრინველის ალეგორიით არის მოცემული ხალხურ ტექსტში. სწორედ ფრინველი - ზეცის ბინადარი - და არა რაიმე სხვა არსება ეხმარება სოლომონს თავისი თავის დაბრუნებაში. ცოლის სახით მოდის განსაცდელი, სოლომონი გაუძლებს მას და მაღლდება. აქ თვალსაჩინოვდება ბიბლიური სიუჟეტის ხალხური ტექსტის სტრუქტურის ჩვენეული ფორმულა:

$$f_{xA} : f_{yB} \rightarrow O \rightarrow f_{yA}$$

სადაც, **f_{xA}** არის უარყოფითი ნიშნით აღბეჭდილი, მიწიურ ვნებებს აყოლილი სოლომონი, **f_{yB}** - ფრინველის მეტაფორით აღნიშნული სოლომონის საუკეთესო «მე». იმისათვის რომ დაიბრუნოს სოლომონმა თავისი ნამდვილი სახე, ის არსი, რომელიც მან მოიპოვა საკუთარი არჩევანით (სიბრძნის არჩევით), საჭიროა მასთან შეპირისპირებული, მამხილებელი სახე (ამ შემთხვევაში ფრინველი), და თუ ადამი შეჭამს ევას მიწოდებულ ვაშლს, ბიბლიაში სოლომონი ცოლების კერპებს აღიარებს, ფოლკლორული სოლომონის სახე არ იმეორებს არქეტიპის შეცდომას და საკუთარი სიბრძნით დათრგუნავს მიწიურ ვნებას, ფრინველი კი სოლომონის სიბრძნის ალეგორიული სახეა. ის ეხმარება სოლომონს გამოცდის ჩაბარებაში და ეს უკანასკნელი გვევლინება სახეცვლილი (**A**), რაც ნიშნავს მის დადებითი - **y** ფუნქციით აღჭურვას.

სოლომონის ქართულ ხალხურ თქმულებებში გავრცელებულია მოღალატე ცოლის მოტივი. ეს ერთ-ერთი ძირითადი თემაა «სოლომონი და კუნძულების ლექსში». ამ შემთხვევაში საინტერესოა არა მხოლოდ სოლომონის მოღალატე ცოლის, არამედ მისი საყვარლის - კუნძულების - «ემმაკთა ხელმწიფის» ფუნქცია ხალხურ ლექსში. ჩვენ ვერ

ვიზიარებთ პეტრე უმიკაშვილის «ხალხური სიტყვიერების» შემდგენლის - ფილიპე გოგიჩაიშვილის აზრს ეშმაკთა ხელმწიფის - კუნძულელის -- სახელთან დაკავშირებით, რომელიც სახელწოდებას ვარიანტების სიმრავლის მაჩვენებლით არჩევს და უპირატესობას ანიჭებს «კუნწულელს». ვფიქრობთ, უფრო მართებული იქნება ვიხმაროთ «კუნძულელი», როგორც განსხვავებული სამყაროს, სხვა მიწის მკვიდრი და მეფე. ამ თვალსაზრისით, ქვეთავში მოხმობილია პარალელური მასალა ინდური ფოლკლორიდან, სადაც სოლომონთან დაპირისპირებული სახე **Samudra-pala** ზღვის მპყრობელია, რომელიც ეშმაკობით მოახერხებს სოლომონის ცოლისა და ტახტის დაპატრონებას, თუმცა დროებით. შეიძლება ითქვას, რომ ტახტის დაპატრონება - სახელმწიფოებრივ პლანში და ცოლის დაპატრონება-საყვარლობა - პიროვნულ პლანში იდენტური ფუნქციებია. ბოროტი ძალა ცდილობს გმირის ადგილი დაიკავოს.

ებრაულ ფოლკლორში სოლომონთან დაპირისპირებული სახეა ასმოდევსი, რაც ირანული აემოდანს ეშმაკთა უშუალო ფორმაა, აქედანვეა ნაწარმოები ქართული ეშმაკიც. მსგავსება აშკარაა, როგორც ლინგვისტური, ისე ფუნქციონალური თვალსაზრისით.

ნაშრომში სამუდრა-პალასა და ასმოდევსის გარდა, კუნძულელი შედარებულია ინდური მითოსის განდარვებთან, გერმანულ მოროლფთან, ანგლოსაქსურ სატურნთან, რუსულ კიტოვრასთან, სლავურ ვასილ ოკულევიჩთან და სოლომონთან დაპირისპირებულ სხვა სახეებთან. საანალიზო მასალამ გვიჩვენა, რომ კუნძულელი, კიტოვრასი, ვასილ ოკულევიჩი ერთმანეთის პარალელური სახეები, ერთმანეთის კორელატებია. თითოეულ მათგანს რომანი აქვს სოლომონის ცოლთან. ეს მოტივი უცხოა სოლომონის თალმუდური თქმულებისთვის. მისი ძირები აღმოსავლურ მითოლოგიებში მოიძებნა, საიდანაც ჯერ ბიზანტიურ ტრადიციაში გადავიდა და აქედან გავრცელდა აღმოსავლეთ ევროპაში.

სოლომონისა და კუნძულელის ბრძოლა სოლომონის საწოლში იწყება, როდესაც ის ხედავს, როგორ მოდის ღამდამობით უცხო მამაკაცი მის ცოლთან და ეალერსება. სოლომონის დუმილი ცოლის ღალატზე მის სიკვდილს ნიშნავს, ხოლო სიტყვა, რომლითაც ამ ამბავს გაამჟღავნებს - დაბადებას. სოლომონი მაშინ არის ცოცხალი, როცა კუნძულელი თავის სამეფოშია (სიმბოლურად მკვდართა სამეფოში). ნაშრომში სოლომონი და კუნძულელი, რუსული ლეგენდის ანალოგიით, სადაც სოლომონი და კიტოვრასი ძმები არიან, მოაზრებულია ერთი საწყისის ორ კორელატად, მსგავსად ჯადოსნური ზღაპრისა, რომლებიც ერთდროულად ვერ არსებობენ. მათი შეხვედრა ყოველთვის ბრძოლით და ერთ-ერთის საბოლოო გამარჯვებით სრულდება.

კუნძულელი სოლომონს ცოლის საშუალებით ებრძვის, რომლის, ერთი შეხედვით, ამორალურ ქცევას მითოსური საფუძველი აქვს და უკავშირდება ქალღვთაების უნარს - იყოს ხან იქაური ღვთაების ცოლი, ხან აქაურისა. ის არის შუალედური რგოლი ქმარსა და საყვარელს, ე.ი. «ამ» და «იმ» ქვეყანას შორის. კუნძულელი ესწრაფვის თავის წინარე ყოფას - სოლომონს, მისი ცოლის საშუალებით, რადგან ეს ერთადერთი გზაა იყოს მისადები ამ ქვეყნისთვის. მაგრამ საბოლოოდ, როცა კუნძულელი დამარცხებულია და ცოლი სოლომონს უბრუნდება, ეს აქტი იღებს კოსმოგონიურ მნიშვნელობას, რადგან დედამიწაზე ნაყოფიერებით აღნიშნული მიწიური სამოთხე დგება, ღვთაებასთან ქორწინების უღირსი კი იღუპება, რაც ასევე სამყაროს განახლების აუცილებლობით არის გამოწვეული.

ქართულ ფოლკლორში კუნძულელი - ბოროტი ძალა - მთვარისეული ეპითეტებით არის აღჭურვილი. ამასთან დაკავშირებით, ქვეთავში მოტანილია ეთნოგრაფიული მასალა მთვარის კულტის გავრცელების შესახებ საქართველოში. ჩვენი აზრით, მინიშნება კუნძულელის ასტრალურ ბუნებაზე და მის მიერ მაგიური ოქროს ბურთის ფლობა,

ხალხურ ცნობიერებაში აღიქმებოდა, როგორც მთვარის ღვთაების მეტამორფოზული სახესხვაობის გამოვლენა. ბოროტი ძალის მთვარისეული ეპითეტებით აღჭურვა წინასწარი მინიშნებაა იმაზე, რომ სპილენძის (თითბერი/თუთფერი - მთვარე-თუთა) კოკა, რომელშიც კუნძულელია, აუცილებლად უნდა გატყდეს, ანუ კუნძულელი უნდა მოკვდეს და შემდეგ კვლავ დაიბადოს, ის უნდა აღდგეს, ისევე, როგორც მთვარე ყოველთვიურად განიცდის სიკვდილ-სიცოცხლეს. კუნძულელის მთვარისეული ბუნებით და მეტაფორებით წარმოდგენა წინასწარი მინიშნებაა კოკაში გამომწვევდევის დროებითობისა. მთვარის მეტაფორა უზრუნველყოფს კუნძულელის სიკვდილის შემდეგ აღდგენას.

ავი დედაკაცის თემა გავრცელებულია სოლომონის ციკლის ზღაპრებშიც. ამ მხრივ, საინტერესოა ქართული ზღაპარი «არჩევანი», რომელიც ზუსტად იმეორებს ერთ სერბულ ზღაპარს, სადაც ქართული ზღაპრის სოლომონს ანონიმური ბრძენთა-ბრძენი ენაცვლება.

ქართულ ფოლკლორში სოლომონი ხშირად დედის მიზეზით სახლიდან გაგდებული ყმაა. სოლომონი ამხელს დედის უღირს საქციელს, ან ნათქვამს, რის გამოც, დედა მას სახლიდან აგდებს. ეს მოტივი გვხვდება რუსულ ხალხურ ზღაპარშიც და შედარებითმა კვლევამ ქართული და რუსული ზღაპრის ფუნქციური იდენტურობა აჩვენა, განსხვავება კი მხოლოდ ატრიბუტებსა და ელემენტებშია.

ქვეთავში მოღალატე ცოლის გარდა საუბარია აგრეთვე ურჩ ცოლებზე. ამ მხრივ, საინტერესოა ერთი ქართული ნოველა, რომელიც სიტყვასიტყვით იმეორებს ჯოვანი ბოკაჩოს დეკამერონის ერთ-ერთ ამბავს (IX.9), რომელიც თავის მხრივ, სავარაუდოდ, იტალიური ფოლკლორით უნდა იყოს ნასაზრდოვები.

ნაშრომში მოყვანილი ებრაული, უკრაინული, ძველი ფრანგული, რუსული, იტალიური და სხვა ხალხთა ფოლკლორული მასალები ცხადყოფს, რომ სოლომონის ხალხურ თქმულებებში აქტუალურია ავი დედაკაცის თემა, რომელიც ფოლკლორში დედის ან ცოლის ვარიანტით არის წარმოდგენილი. ეს მოტივი, სოლომონთან დაკავშირებით, საერთაშორისოა და ის ანტი აარნეს სამიებელშიც არის შესული. ქალისადმი ამგვარი უარყოფითი დამოკიდებულება ფოლკლორში ბიბლიის გავლენით უნდა დამკვიდრებულიყო.

მეორე ქვეთავში - **«კოკაში ჩამწყვდევის მოტივი»**- საუბარია სოლომონის მიერ კუნძულელის და მისი საყმოს კოკაში ჩატყუების და დედამიწაზე დამყარებული მშვიდობის შესახებ.

«სოლომონისა და კუნძულელის ლექსის» მიხედვით, ყველანაირი ამქვეყნიური ბოროტება კუნძულელთან და მის საყმოსთან არის დაკავშირებული. სოლომონი - ბრძენი ხელმწიფე, ებრძვის ქაჯთა ხელმწიფეს და ბოროტი ძალისგან ათავისუფლებს დედამიწას, რაც დემიურგის ფუნქციას უფრო ჰგავს, ვიდრე მიწიერი ხელმწიფისას. სოლომონის მიერ კუნძულელისა და მისი საყმოს კოკაში გამომწვევდევა დედამიწაზე მშვიდობის სუფევით აღინიშნა. ქართული ხალხური ლექსის მიხედვით, სოლომონი აჩერებს დროს და ეს აქტი სამყაროს განახლების ტოლფასია.

ეს მოტივი აქტუალურია ქართულ ფოლკლორში დავით აღმაშენებლისა და თამარ მეფის ციკლის ლეგენდებშიც. ნაშრომში დავითის მიერ ეშმაკ-ჯორისა და თამარის მიერ შუქურვარსკვლავის დატყვევებასთან არის შედარებული კუნძულელის დატყვევება და ხაზგასმულია მათი გამაერთიანებელი ძირითადი ნიშანი - ბოროტი სულის დატყვევებას დედამიწაზე მშვიდობა და ბედნიერება მოსდევს (მსგავსი მოტივი მოტანილია ბრიტანულ-კელტური გადმოცემებიდან სოლომონის პარალელურ სახესთან - მერლინთან დაკავშირებით).

ბიბლიაში სოლომონის ერთ-ერთი ძირითადი მახასიათებელი ნიშანი - მშენებლობა, კარგად არის წარმოდგენილი ებრაულ ფოლკლორში, სადაც სოლომონს დატყვევებული ჰყავს ასმოდევსი საკუთარი ბექდით. ბექედი ასევე ფიგურირებს სოლომონის მუსულმანურ ვერსიაში, სადაც ასმოდევსის პარალელური სახეა ზახრი.

ბოროტი სულის ბექდით დატყვევება გვხვდება ბერძნულ აპოკრიფში - **Testamentum Solomonis**, რომელთანაც, თავისი შინაარსით, დავით აღმაშენებლის მიერ გელათის მშენებლობასა და ეშმაკ-ჯორის დატყვევების ლეგენდა უფრო მეტ სიახლოვეს ავლენს, ვიდრე თვითონ სოლომონის ქართული ხალხური ვერსია.

კოკაში ჩამწყვდევის მოტივთან დაკავშირებით, საინტერესოა ინდური თქმულება **Vicramacaritram** - სადაც, ბოროტი სული - შიმნუსი ისევე მოტყუებით ჩადის კოკაში, როგორც ეს კუნძულების შემთხვევაშია. შიმნუსი ამგვარად გასცემს თავის თავს. კოკაში ჩამვრომის უნარი ინდურ წყაროში ბოროტ ძალას მიეწერება. ასევე ბოროტ ძალასთან არის დაკავშირებული ქართულ ფოლკლორში კოკის ვერ ავსების მომენტიც. ამ მხრივ, მნიშვნელოვანია ერთი ვარიანტი, სადაც ხაზგასმულია ეშმაკი, როგორც ქაჯი, არამატერიალური, უსხეულო და შესაბამისად, უხვაგო, უბარაქო, უნაყოფობის ნიშნით აღბეჭდილი - «ეშმაკს ბარაქა ვინ მისცა». ეს შენიშვნა ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის მიერ მოაზრებული ბოროტების ფოლკლორულ სახესხვაობად მიგვაჩნია.

მესამე ქვეთავში - «**სოლომონის ციკლის ზღაპრები**» - დასმულია სამი უმთავრესი საკითხი: რა ფუნქციით გვხვდება სოლომონი ქართულ ხალხურ ზღაპრებში, ინარჩუნებს თუ არა თავის ბიბლიურ სახეს და რა ინოვაციებს გვთავაზობს ქართული ფოლკლორი.

სოლომონ ბრძენი ქართული საყოფაცხოვრებო-ნოველისტური ზღაპრების პერსონაჟია. აქ ის არ არის მთავარი გმირი, მას აქვს მჩუქებლის ფუნქცია, მაგრამ გარკვეული პროფანული სახით, რადგან ის არის სიბრძნის მჩუქებელი, რჩევის მიმცემი არა უანგაროდ, არამედ გარკვეული სამსახურის საფასურად.

ხალხურ ზღაპრებზე დაკვირვებამ გვიჩვენა, რომ გლეხი, რომელიც სამი წელიწადი ემსახურება სოლომონ ბრძენს და გასამრჯელოს სანაცვლოდ მისგან მხოლოდ რჩევას ითხოვს, თვითონ სოლომონის სახის გამეორებაა, რომელმაც არჩევანის წინაშე ყოფნისას სიბრძნის მინიჭება სთხოვა უფალს, უფალმა კი სიბრძნესთან ერთად, ყველა ამქვეყნიური სიკეთით დააჯილდოვა. ე.ი. გლეხი სოლომონის არჩევანს იმეორებს, ხოლო თვით სოლომონი ხალხურ ზღაპარში უფლის როლში გამოდის.

ქვეთავში გამახვილებულია ყურადღება რჩევებზე, რომლებსაც გლეხი სოლომონისგან იღებს და შედარებულია «სოლომონის იგავთა წიგნთან».

სიბრძნე, რომელიც გლეხს თავის სოფელში მოაქვს, გაგებულია იმქვეყნიურ სიბრძნედ, იმის საფუძველზე, რომ ზღაპარში სახლიდან უბრალო გასვლაც კი «იმ» ქვეყანაში წასვლად მოიაზრება. ჯადოსნური ზღაპრის ანალოგიით, სადაც გმირი დაბრკოლებებს გადალახავს ან გამარჯვებას აღწევს «იმ» ქვეყნად მიღებული ჯადოსნური ნივთით, ნოველისტურ ზღაპარში ნივთი შეცვლილია «იმ» ქვეყნად მიღებული ცოდნით, სიბრძნით, რჩევით.

ქვეთავში გამოკვეთილია გზა, რომელსაც გმირი სახლში დაბრუნებისას გადის. მითოსური სახეები - ბაყაყი და ჩიტი აქაც, როგორც ჯადოსნურ ზღაპარში, მოიაზრება, როგორც ქვენა და ზენა სამყაროს სიმბოლოები, ხოლო ტყე და ხე - კოსმიური ქაოსის და სამყაროული ღერძის მეტაფორები.

გმირის სახლიდან წასვლა, უცხო ქვეყანაში ყოფნა და უკან დაბრუნება მოაზრებულია მომაკვდავ და აღმდგომ ღვთაებასთან ურთიერთკავშირში. აქ ჯადოსნური ზღაპრის გმირისთვის დამახასიათებელ მეტამორფოზასთან გვაქვს საქმე: იმ წუთიდან, რა

დროსაც გმირი ტოვებს თავის სახლს, სოფელს, ქვეყანას და მიდის სხვა, უცხო ქვეყანაში, ის ტოვებს თავის თავს ყოფილ სახეში და ეძებს ახალ სახეს, ახალ არსობას. ის გაივლის ჯადოსნური ზღაპრის გმირისთვის აუცილებელ სამივე სკნელს, ბრუნდება სახლში, არა თავის ყოფილ სახეში, არამედ ზედა ქვესკნელმოვლილს საკუთარი მეზობელიც ვერ ცნობს. ეს სახეცვლილება და სამი სკნელის გავლა მხოლოდ გენეტიკურად ღვთაებრივ გმირს შეუძლია (რ. ჩოლოყაშვილი), ეს უნარი ბოროტ სულს არ აქვს. ამგვარად, სოლომონის ციკლის ზღაპრების გმირი მიდის სახლიდან, მოივლის სამ სამყაროს, იცვლის სახეს და იმ ქვეყნიდან წამოღებული ცოდნით ბრუნდება შინ. ის წარმოშობით ღვთაებრივი ან კულტურული გმირია, რომელიც იქედან წამოღებულ ცოდნას «ამ» ქვეყანაზე იყენებს, რითიც ამ ორ სამყაროს ერთმანეთთან აკავშირებს. მიუხედავად მისი სისადავისა და უბრალოებისა, გენეტიკურად ის ჯადოსნური ზღაპრის გმირთან არის დაკავშირებული.

მეოთხე ქვეთავში - **«სოლომონის პარალელური სახეები»** - საუბარია პერსონაჟებზე, რომლებიც ქართულ ფოლკლორში სოლომონ ბრძენის ფუნქციებს იმეორებენ. აქ განხილულია როგორც პოეზია, ისე პროზა, კერძოდ, ნოველები და იგავები.

შესწავლილი მასალიდან გამოიკვეთა სოლომონ ბრძენის რამდენიმე პარალელური სახე. ამათგან ყველაზე მნიშვნელოვანია იესო ქრისტეს სახე, მხოლოდ, იმ განსხვავებით, რომ ფოლკლორში დროის მომენტი დარღვეულია, სოლომონი აღიქმება ქრისტეს საქმის გამგრძელებლად და არა პირიქით.

ხალხურ ტექსტებში სოლომონს და იესო ქრისტეს ერთი და იგივე ფუნქცია მიეწერება: ბრძენისთვის თვალის ახელა, ქვრივ-ობლის გახარება, «ხმელი» მამლის აყივლება და სხვ. ეს უკანასკნელი, ქართული და რუსული ფოლკლორული მასალების საფუძველზე, თავდაპირველად იესო ქრისტეს მიეწერებოდა და შემდეგ დაუკავშირდა სოლომონ ბრძენს. ხალხისთვის მიუღებელი არ აღმოჩნდა სოლომონის ყოვლისშემძლეობა, რაც ასევე თევზის გაცოცხლების მოტივით არის შემორჩენილი ხალხში. ის ფლობს ზეადამიანურ ცოდნას, რაც საკმარისია იმისთვის, რომ ააყივლოს «ხმელი» მამალი და გააცოცხლოს შემწვარი თევზი. ხალხურ ტექსტებში ყველანაირი აღდგომა ქრისტეს აღდგომის მეტაფორული სახეა, მისი აღდგომის გამეორება, ან წინარე სახე. ქრისტე აცოცხლებს მამალს, ასევე სოლომონიც - ფუნქციები იდენტურია. სოლომონი გააცოცხლებს თევზს სიმართლის დასადასტურებლად. ქრისტე აღდგება იმის დასტურად, რომ ის არის ჭეშმარიტი ძე ღვთისა. ფუნქცია აქაც იდენტურია. თევზი იესო ქრისტეს სიმბოლოა. სოლომონს მიეწერება მამა ღმერთის ფუნქციაც, ის სიტყვით აღადგენს თევზს, სიმბოლურად - იესო ქრისტეს. ხდება სოლომონის, ბიბლიური პერსონაჟის, რომელიც ქრისტემდე ათი საუკუნით ადრე ცხოვრობდა, ქრისტიანიზაცია. ანაქრონიზმი ფოლკლორში ჩვეულებრივი მოვლენაა (შდრ.: იესო ქრისტეს სტუმრობა აბრაამთან). ხალხურ ცნობიერებაში სოლომონის ქრისტიანული ალეგორიებით და ეპითეტებით აღჭურვა უთუოდ მის სიბრძნესთან არის დაკავშირებული და მისივე სიბრძნით არის გამართლებული. ხალხური ტექსტის მაგალითზე ჩვენ ვხედავთ, რომ სოლომონი, როგორც ადამიანური სიბრძნის უმაღლესი გამოვლინება, არის ქრისტესთან მიახლოებული. იკვეთება ხალხური მთქმელის ორი მიზანი: 1. დაანახვოს მსმენელს სიბრძნის უზენაესობა; 2. სოლომონ ბრძენის პოპულარულ სახეს უნდა შეენახა ქრისტეს აღდგომის საიდუმლო.

ხშირად ქართულ ხალხურ იგავებში სოლომონ ბრძენს შემოქმედი ღმერთის ფუნქცია აქვს დაკისრებული - ის არის მჭედლობის დამფუძნებელი, უბრალო მოკვდავთ კი ამ ცოდნას ვერ გადასცემს, რითიც ხალხურ ტექსტში სოლომონის ზეადამიანური, ღვთაებრივი სიბრძნეა ხაზგასმული. ადამიანებისთვის გასაგები ის მხოლოდ მაშინ ხდება, როცა ქრისტე ერევა საქმეში, სხვაგვარად, სოლომონი ძველი აღთქმის საკრალური თუ

ოკულტური სიბრძნის გამოხატულებაა, რომელიც ადამიანებისთვის გასაგები მხოლოდ მას შემდეგ გახდა, რაც ქვეყანას მოეწვინა ძე ღვთისა - ადამიანის სახით.

სოლომონ ბრძენისა და იესო ქრისტეს თანხვედრა კიდევ რამდენიმე ქართულ თქმულებაში გვხვდება, სადაც მსაჯული სოლომონის მიერ თვალების თვითნებურად დათხრას გავიაზრებთ, როგორც შინაგანი ხედვის გახსნას, გათავისუფლებას მიწიური საზრუნავ-საფიქრალისგან. სიბრძნევე აღიქმება როგორც სიკვდილი, სხვა სამყაროში ყოფნა, ხოლო იესო ქრისტეს მიერ თვალის სინათლის დაბრუნება - სოლომონის მართლმსაჯულების აღიარება.

ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში სოლომონთან შეპირისპირებული მწყემსი, რომელიც სოლომონს თავისი წინასწარმეტყველური უნარით აოცებს, თვითონ სოლომონის პარალელური სახეა: იგავის მიხედვით, ყველაზე ბრძენიც კი ადამიანთა შორის არ არის ჭეშმარიტად ბრძენი. ქართულ ფოლკლორში სოლომონის სახეს, როგორც ადამიანური გონების სიმბოლოს, უპირისპირდება ადამიანის ინტუიციური ჭკრეტა - მწყემსის სახით. ხალხის წარმოდგენით, შეუძლებელია ადამიანური გონება ყველაფერს ჭკრეტდეს და ყველაფერი იცოდეს, ამიტომაც ღმერთმა რაღაც დააკლო სოლომონს. ხალხური იგავების მიხედვით, სოლომონ ბრძენიც კი, რომელიც ყველაზე აღმატებულია სიბრძნით, არარაობაა ღვთის ჩანაფიქრთან, უფლის ნებასთან. ამიტომაც გახდა აუცილებელი სოლომონის ადამიანური შტრიხით აღჭურვა, ანუ მისი გაადამიანება. ხალხური შემოქმედება თითქოს განასხვავებს რაციონალურ და ინტუიციურ აზროვნებას და ადამიანური გონისა და სიბრძნის უმაღლეს გამოვლინებას - სოლომონს უპირისპირებს მწყემსს ან უბრალო გლეხს, რომელიც სამყაროს ინტუიციურად ჭკრეტს და არც ცდება. ანუ, კონკრეტულ შემთხვევაში უფრო მაღლა დგას, ვიდრე ადამიანური გონება. ეს არის უფლის ჩანაფიქრთან შეგრძნებით და არა ლოგიკით სიახლოვე (შდრ.: «ბევრი რამ არის, ჰორაციო, ქვეყნად ისეთი, რაც ფილოსოფოსთ სიზმრადაც არ მოეჩვენებათ»). ეს მომენტი კულტუროლოგიური თვალსაზრისითაც არის საინტერესო: აქ ერთმანეთს უპირისპირდება არა მხოლოდ გონება და შეგრძნება, არამედ მეფე და მწყემსი, როგორც ბინადარი და მწყემსური კულტურის ორი სიმბოლო.

სოლომონის პარალელური სახეებია, აგრეთვე, ბრძენი მოხუცი, რომლის ქარაგმული საუბარი მხოლოდ სოლომონისთვისაა გასაგები და უბრალო მოკვდავთ მისი გაგება არ შეუძლიათ და პატარა ბიჭი, რომელიც ყრმა სოლომონის ფუნქციას იმეორებს, ეხმარება რა მოსამართლეს მართლმსაჯულებაში.

მწყემსი, ბრძენი ბერიკაცი, პატარა ბიჭი სოლომონის პარალელური სახეებია, მაგრამ რომელია უფრო არქაული? ეს პრობლემა ნოველისტურ ზღაპრებშიც გვაქვს. სოლომონის სახე ხშირად სხვა პერსონაჟითაც არის ჩანაცვლებული, ეს ხან მონადირეა, ხან - სოვდაგარი... აქ, როგორც ჩანს, სოლომონის ციკლის ნაწარმოებთა მეორადობასთან უნდა გვექონდეს საქმე. ანუ, მთქმელის შეგნებაში, სოლომონის სიბრძნის სინონიმად გაცნობიერებას, შედეგად მისი ყოველგვარ სიბრძნესთან დაკავშირება მოჰყვა, იყო თუ არა ეს ბიბლიიდან მომდინარე. ფოლკლორი ამ თვალსაზრისით საინტერესო ინოვაციებს გვთავაზობს, უკავშირებს რა სოლომონის სახეს იესო ქრისტეს, მჭედლობის საიდუმლოს; გვთავაზობს სოლომონის პარალელურ სახეებს მწყემსის ან პატარა ბიჭის სახით; სოლომონს წარმოგვიდგენს ბრმა მსაჯულად, რომლის თვითნებური სიბრძნევე გარანტიაა მართალი სამართალისა; მის მიხვედრილობასა და სიბრძნეს ადამიანებისთვის მხოლოდ სიკეთე მოაქვს. სოლომონთან დაკავშირებულ თქმულებებში ჩანს ადამიანის ბედისწერის გარდაუვალობა და მრავალი რამ, რაც ოდიდგანვე ადამიანთა ცხოველ ინტერესს იწვევდა.

ზოგადი დასკვნები

ქრისტიანული რელიგიის საფუძველი და მისი მსოფლმხედველობის განმსაზღვრელი უპირველესი წიგნი - ბიბლია საუკუნეების მანძილზე ცხოველ ინტერესს იწვევდა ხალხში. მორწმუნე ადამიანების ამ ინტერესმა ქრისტიანობის პირველ საუკუნეებშივე იჩინა თავი. მორწმუნის ცნობისმოყვარეობა ითხოვდა დაწვრილებით ინფორმაციას ძველი და ახალი აღთქმის გაუგებარ და დაფარულ ადგილთა შესახებ. ამ მიზეზით იქმნებოდა ბიბლიის აპოკრიფული წიგნები.

ხალხური სიტყვიერება არ დარჩენილა ამ პროცესს მიღმა. აპოკრიფული ლიტერატურის გვერდით იქმნებოდა ბიბლიურ სიუჟეტთა ხალხური ვარიანტები, ე. წ. ბიბლიის ხალხური აპოკრიფები.

ზეპირმა ტრადიციამ ბიბლიურ პერსონაჟთა ტრანსფორმირებული სახე შემოგვინახა. ხალხური ტექსტი წარმოადგენს ბიბლიის კანონიკური და აპოკრიფული წიგნების სინთესს მნიშვნელოვანი დამატებებით, ე.წ. ხალხური ინოვაციებით.

ბიბლიის გახალხურების ორი გზა არსებობს: 1) ქადაგებაზე მოსმენილ ტექსტს მრევლი გალექსავს, თავისი ყოფისა და მსოფლმხედველობის შესაბამისად გადააკეთებს და თანამომძეებს უზიარებს; 2) საზოგადოებრივი ელიტის შუაგულში მყოფი ადამიანი საგანგებოდ გალექსავს ბიბლიის ტექსტს, გადასცემს ხალხს, რომელმაც თავის წიაღში უნდა შეინახოს და თაობებს გადასცეს საკრალური ცოდნა. წინამდებარე ნაშრომზე მუშაობამ ქართულ ყოფაში ბიბლიის გახალხურების მეორე გზის უპირატესობა გამოკვეთა.

მართალია, ბიბლია სასულიერო წიგნია, მაგრამ ბიბლიის ხალხურ ვარიანტებზე მუშაობამ გვიჩვენა, რომ ხალხში ის ამგვარად არ გადასულა, ამიტომ ვერ ვიზიარებთ ქართულ ფოლკლორისტიკაში ბიბლიის ხალხური ვარიანტების «სასულიერო პოეზიის» ჭრილში მოქცევის ტრადიციას. ფოლკლორის კვლევისას არსებითია არა ფოლკლორული ტექსტის წყარო, არამედ ის, თუ როგორ არის გადამუშავებული ის ხალხური ცნობიერების მიერ.

ვიზიარებთ რა რენე გენონის აზრს, რომ «ხალხი კი არ ქმნის, არამედ გარდაქმნის», მიგვაჩნია: ბიბლიური თქმულებები საზოგადოების «სულიერ შუაგულში» მყოფი ადამიანის ან ადამიანების მიერ შეგნებულად არის გახალხურებული და «კოლექტიურ მეხსიერებაში» ჩაძირული, რომ თაობებისთვის გადაეცათ მეტაფიზიკური და საკრალურ-რელიგიური ცოდნა. ფოლკლორი კი ამის საუკეთესო და ამასთან, ერთადერთი საშუალება იყო.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი დებულებანი

გამოქვეყნებულია შემდეგ პუბლიკაციებში:

1. აბრამის ფერისცვალება — ქართული ფოლკლორი, I (XVII), თბ., 2002.
2. «იობის წიგნის» ფოლკლორული ვერსია — კლასიკური და თანამედროვე ქართული მწერლობა, №7, თბ.: «ეროვნული მწერლობა», 2004. (ინგლისური რეზიუმეით).
3. სოლომონის ციკლის ზღაპრები — ქართული ფოლკლორი, II (XVIII), თბ., 2004.

4. აბრაამის ამბავი ქართულ და ებრაულ ფოლკლორში - ქართველური მემკვიდრეობა, VI, ქუთაისი, 2002 (ინგლისური რეზიუმეთი).